

Віра Ковальчук
(Івано-Франківськ)

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Анотація

У статті розкрито провідні ідеї найдавніших джерел. Висвітлюється доцільність використання засобів, методів, прийомів народної педагогіки в національному вихованні студентів. Використання їх у процесі розвитку культури особистості.

Ключові слова: народна педагогіка, національне виховання, освіта.

Vira Kovalchuk
(Ivano-Frankivsk)

NATIONAL EDUCATION OF STUDENT YOUTH BY THE ETHNOPEDAGOGICAL TOOLS

Annotation

The article presents the use of means and methods of Ukrainian Ethnopedagogics in the youth national education, the specific features of their usage in the process of personality's culture level increase. The main ideas of ancient sources referred to the ethnopedagogical knowledge are discovered here. The attention is drawn to the effectiveness of teaching and education of young generation based on the fundamental ethnopedagogical knowledge.

Key words: ethnopedagogics, national education, education.

Соціально-економічні зміни, притаманні сьогоденню, формування громадянського суспільства в нашій державі актуалізують питання національного виховання дітей та студентської молоді.

У Державній національній програмі "Освіта" (Україна – XXI століття) зазначається, що формування громадянина має бути спрямоване на "виховання національної самосвідомості, досконалості й культури" [1].

У педагогічній практиці народна педагогіка є основою національної культури й духовності народу, без яких неможливо виховати сучасну молодь.

Ідеї національного виховання зародились дуже давно. Відомі філософи, педагоги, діячі культури минулого приділяли значну увагу питанню національного виховання особистості. У народній педагогіці проблемою національного виховання цікавилися Г. Сковорода, І. Котляревський, Т. Шевченко, Л. Українка, І. Франко та інші. Про національне виховання писали М.Галущинський, А. С. Макаренко, І. І. Огієнко, С. Ф. Русова, І. М. Стащенко, В. О. Сухомлинський та інші.

Зокрема Михайло Галущинський розглядає національне виховання як творення й безупинне вдосконалення нації, головною метою якого є "...щоби нарід заховав якнайсильніше і найпевніше свою національну окремішність..., а добре поведена національна індивідуальність має вложити все, що є в ній найгарнішого, у загальнолюдську культуру" [4, 8].

Реалізувати ідеї національного виховання, підкреслював М. Галущинський, можливо шляхом навчання рідною мовою, вивчення українознавства, дотримання українських традицій, створення системи виховної роботи, яка готувала б молодь до боротьби за визволення народу, розбудови незалежної держави.

Питання національного виховання молоді засобами народної педагогіки розглядалося в історико-педагогічних працях М. Лещенко, Л. Масол, Р. Скульського, В. Скутіної, Б.Ступарика, Є. Сявавко та ін. Прогресивні здобутки народознавства у національному вихованні на основі мовознавчого, фольклорного та соціологічного матеріалів розкриваються у дослідженнях О. Боряк, І. Гончара, М. Грушевського, І. Зязюна, Л. Коваль, В. Острогорського, О. Рудницької, Г. Сагач, М. Стельмаховича, С. Черепанової та інших. У своїх працях вони розглядають шляхи формування національних поглядів молоді, теоретичні основи та зміст національного виховання, його методи і форми.

Педагог Мирослав Стельмахович вважав формування духовності дитини через засвоєння добрих українських народних звичаїв і традицій, завдяки яким

дитина навчається правил моральної поведінки значно раніше, ніж зрозуміє їх сутність.

Багатогранність педагогічної спадщини науковців, її значення для сучасної теорії та практики національної освіти, поруч із недостатнім вивченням творчого доробку вчених зумовили вибір теми статті про теоретичні та методичні аспекти використання засобів народної педагогіки у процесі національного виховання. Метою статті є теоретичне визначення засад, форм, методів національного виховання студентів засобами народної педагогіки.

Основними завданнями є визначення ефективності засобів народної педагогіки у національному вихованні студентів, рівня знань молоді про рідну культуру, традиції, край, фольклор. Окреслення оптимальних умов, за яких буде найкраще здійснюватись національне виховання засобами народної педагогіки.

Термін "народна педагогіка", який був уперше введений у науковий обіг К. Ушинським, а в українській педагогіці О. Духновичем, означає "галузь емпіричних знань і досвіду, що виробляється в домінуючих серед народу поглядах на мету і завдання виховання, у сукупності народних засобів, умінь і навичок виховання і навчання", тобто народна педагогіка – це педагогіка, створена народом [5, 11].

К. Д. Ушинський стверджував, що народне виховання є живим органом в історичному процесі народного розвитку. З цього приводу він писав: "Чи дивно після цього, що виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої немає в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу" [6: 53].

Проблема виховання молодого покоління засобами народної педагогіки привертала увагу багатьох учених. Зокрема, розробкою цього питання займалися Н. Бабич, А. Волошин, Г. Ващенко, В. Гнатюк, В. Ковальчук, С. Карпенчук, В. Лозова, О. Матвієнко, Є. Сявак, Г. Троцько та інші.

Українська народна мудрість з давніх часів проповідує високу моральність, порядність, ввічливість, милосердя. Дослідження показують, що

українська обрядовість є втіленням неперевершеної величі народних національних ідеалів. Сповнені красою та урочистістю обряди – це найперше джерело емоційно-естетичного розвитку дитини, її творчого обдарування. Народна педагогіка як першооснова виховання і джерело знань для наукової педагогіки створює ґрунт для навчання, виховання і розвитку розумної, працьовитої, гуманної людини. Народне виховання – це система практичного впливу на особистість, в основі якої лежать погляди народу на виховання людини, впливу на неї природного середовища і соціального оточення. Це методи і засоби, що передаються від покоління до покоління.

В народній педагогіці закладені основи виховання громадянина й патріота України. Саме народна педагогіка прищеплює любов до української мови та культури, повагу до народних традицій, історії, ремесел, витворів мистецтва, фольклору.

Слід відзначити певну систему роботи закладів освіти по ознайомленню студентів з традиціями і звичаями рідного народу, національними святами, пов'язаними з визначними подіями державного значення, відомих та забутих імен національних героїв, вшануванням пам'яті українських письменників і поетів.

Виховний ідеал досконалої людини, на думку вченого-педагога Г. Г. Ващенко, це гармонійне поєднання зовнішньої та внутрішньої краси особистості. Виховний ідеал відображений у народних звичаях, мові, традиціях, піснях, побуті, ремеслах; твориться роками і переходить від старших поколінь до молодших. Важливу роль відіграють здобутки духовної культури, міцно пов'язані із світоглядом, релігією, мораллю [7, 187].

Складові народознавства (мова, культура, традиції, мораль тощо) правомірно розглядати і як чинники народної педагогіки. Засвоюючи матеріальні та духовні цінності, здобуті народом, людина стає особистістю з відповідними рисами характеру. Колискова матері, бабусин рушник, приказки дідуся, батькове ремесло, природа навколо будинку, одяг, побут є вираженням певних етнографічних категорій.

У сучасних наукових дослідженнях розроблено теоретичні та методичні аспекти залучення молоді до народної творчості. Охарактеризовано різноманітні жанри українського фольклору, такі як: думи, пісні, казки, оповідання, небилиці, прислів'я та приказки, загадки, скоромовки. Прадавні вірування, обряди і звичаї – виразники духовності нашого народу, вони творять національну історію. Студенти, беручи участь у відтворенні певних історичних дійств (ворожіння на свята Андрія та Катерини, співання колядок та щедрівок, кликання весни тощо), глибше занурюються в минуле, ближче пізнають світ, у якому жили їхні предки.

Національне виховання, як зазначає Н. В. Волкова, – це виховання на культурно-історичному досвіді свого народу, його звичаях, традиціях і багатовіковій мудрості, духовності. Це історично зумовлена і створена народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямована на організацію життєдіяльності зростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь [8].

Виховання молоді засобами народної педагогіки залежить від дотримання педагогічних умов: творчого характеру педагогічної діяльності; рівня загальної культури викладача; особистого захоплення педагога народним мистецтвом; урахування особливостей спілкування студентів із українським мистецтвом, фольклором.

Умовою вивчення українського народознавства є залучення студентів до практичної діяльності – організації народознавчих кімнат, музеїв, виставок тощо; участі у святах та обрядах; практичного засвоєння, збереження та пропагування норм народної моралі та етики.

Велике значення має участь молоді в різноманітних фольклорних, мистецьких гуртках, студіях народних умільців, дотримання народних традицій у родині. Кожне обрядове дійство має досить сильний вплив на особистість. При усталених нормах поведінки всіх членів родини дитина починає звикати до них та поступово засвоювати. Тому звичаєві правила та обрядові дійства не

пригнічують дитину; психіка її досить легко витримує такі навантаження. У її свідомості розвивається творча атмосфера обрядових дійств.

В умовах відродження духовності народу, його культурних традицій, навчальний заклад має стати потужним засобом творення виховної традиції, яка передбачає поєднання споконвічних поглядів на предмет національного виховання, що склалися протягом існування людського суспільства, і сучасних поглядів, які диктує соціально-економічний устрій життя. Беручи активну участь у святкуванні, молодь емоційно переживає такі події, що формує у неї доброту, чуйність, ніжність, щирість.

Народні традиції є могутніми чинниками виховання загальнолюдських цінностей: совісті, гідності, честі, справедливості, скромності, любові до рідних, взаємодопомоги, милосердя.

Одним із чинників національного виховання студентів засобами народної педагогіки є залучення їх до культурно-мистецької спадщини рідного краю, що дає можливість не лише глибше пізнати його, але й забезпечує емоційно-чуттєві переживання, пов'язані із спілкуванням із митцями, народними майстринями, пам'ятками культури. Використання місцевого матеріалу урізноманітнює навчально-педагогічний процес, дозволяє знайти інноваційні методи і форми педагогічного впливу. Проведення занять, виховних заходів у майстернях художників, будинках-музеях, літературних, археологічних, краєзнавчих музеях, зустрічі з діячами культури і мистецтв, з народними умільцями, відвідування концертів народної пісні буде мати не лише пізнавальне та виховне значення, але й спонукатиме молодь до самостійної творчої діяльності. На виставках молодь має можливість показати свої творчі надбання, у яких розкривається талант юних вишивальниць, писанкарів, гончарів, художників.

У навчальних закладах існують народні колективи, які репрезентують традиції, відтворюють звичаї, намагаються передати колорит життя наших предків. Для кращого знання своєї історії, традицій у навчальних планах середніх спеціальних та вищих навчальних закладах з'явилися такі дисципліни,

як: "Українознавство", "Культурологія", "Етнографія", "Етнопедагогіка, що становить народознавчий компонент у національному вихованні молоді.

Отже, народна педагогіка – невід'ємна частина педагогіки як науки. Великі здобутки народу у виховному процесі не залишаються поза увагою сучасних дослідників і науковців у галузі педагогіки. В українській педагогіці чітко простежуються головні принципи виховання: природовідповідність, культуровідповідність, народність виховання, його трудовий характер, зв'язок виховання з життям, єдність виховного й освітнього елементів у єдиному педагогічному процесі.

Розробка та реалізація моделі національного виховання студентів засобами народної педагогіки, вивчення психолого-педагогічних умов підвищення національної свідомості молоді потребує більш глибокого та фундаментального дослідження.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К. : Рад. школа, 1985. – 272 с.
3. Галущинський М.М. Національне виховання / М.М. Галущинський. – Львів., 1920. – 20с.
4. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні / К. Д. Ушинський // Вибр. тв. : в 2 т., Т 1. – К., 1983. – С. 53–54.
5. Практикум з педагогіки : [навчальний посібник] / [за заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка] / [4-те видання]. – Житомир, 2005. – 482 с.
6. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал / Г. Г. Ващенко. – Полтава, 1994. – 234 с.
7. Волкова Н. П. Педагогіка / Н. П. Волкова. – К : Академія, 2001. – 576 с.

Відомості про автора

Ковальчук Віра Миколаївна

Кандидат педагогічних наук

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кафедра педагогіки імені Богдана Ступарика, доцент кафедри

+380669104361

vira1959@i.ua